

Inhoud Jaargang 30 – Nummer 2

JUNI 2023

COLUMN

- 3 Herstrippen 2

IVO SMITS

INLEIDING

- 13 *Filter* helpt graag fixen

- 17 Seksistische sprookjes en feministische vertalingen

SUZANNE VAN BEEK EN ROSALYN BORST

- 27 ‘Hoe je af en toe een glimp opvangt van wat zich
eenzaam en verstolen afspeelt’

In de voetsporen van Nadja

DÉSIRÉE SCHYNS

- 43 Huiselijk geluk vroeger en nu

Genderstereotypen vertalen

ELKE BREMS

- 53 *Zoveel vertalers, zoveel Emily's*
Een bespreking van Anjet Daanjes Dijende gronden
JESKE VAN DER VELDEN
- 75 *Lust & Gratie* en het vertalen
CHRISTIANE RUBY
- 83 Genderverdeling bij de toekenning van vertaalprijzen
in Nederland
CEES KOSTER
- 97 Ik heb een eerste lezer
LIESBETH VAN NES
- COLUMN**
- 103 *Kuisi bumi dengan laguku...*
DAVID COLMER
- 109 *Youngadultvertalers to the rescue*
JANNE VAN BEEK
- 121 Nominaties Filter Vertaalprijs 2023
JURY FILTER VERTAALPRIJS
- 131 Nominaties Filter Vertaalprijs kinder-
en jeugdliteratuur 2023
JURY FILTER VERTAALPRIJS KINDER- & JEUGDBOEKEN
- 139 *Medewerkers*
- 143 *Colofon*

REDACTIE

Een fysiek gevoel van bevrijding na het zien van films en series als *Portrait de la jeune fille en feu*, *Anne +* of *Sort Of*. Een inwendig voelbare verschuiving van perspectief. Even niet eerst die blik van buiten naar binnen, maar de wereld bezien, beleven, beïnvloeden vanuit jezelf. Wat een heerlijk gevoel. Wat een krachtig gevoel. Maar dan besef je: zo voelt het normaal dus niet. Niet in het dagelijks leven en niet na de gemiddelde andere film. Is dit dan wat er gebeurt als die fameuze *male gaze* ontbreekt? Je had er al vaak over gelezen, maar nu pas dringt het tot je door dat die *male gaze* meer is dan een theoretisch concept uit de feministische cultuurkritiek. Als één zo'n film zónder *male gaze* al zo'n inwendige aardverschuiving veroorzaakt, hoe diep zijn al die films mét dan wel niet onder je huid gekropen? Van dat soort films heb je er immers eindeloos veel meer gezien.

En het gaat niet alleen om films. Van jongs af aan worden vrouwen geacht zich in te leven in mannelijke boekpersonages. Andersom gebeurt dat nog altijd veel minder vaak. Onze canon zit zo bomvol mannen – mannelijke auteurs en mannelijke

personages – dat iedereen, welk gender ook bij haar/hen/hem past, vooral de mannelijke belevingswereld heeft leren kennen. We zijn veel minder vaak met al die andere belevingswerelden in aanraking gekomen, ook al liggen ze misschien wel dichterbij de onze. Dat blijft niet zonder gevolgen. ‘Als je geleerd wordt je ervaringen vooral vanuit het perspectief van een ander te lezen,’ schrijft Jannah Loontjes in haar bijdrage aan het manifest *Optimistische woede* van collectief Fixdit, ‘ervaar je geen volledige autonomie, niet tijdens het lezen of schrijven, noch in het denken.’

En dat is niet het enige probleem, merkt Loontjes op. Iedere nietsvermoedende lezer die geraakt wordt door een goed boek is geneigd te denken dat het boek ‘gewoon’ goed was. Maar Loontjes moet, ook tot haar eigen verrassing, concluderen dat het zo simpel niet ligt. Ook op haar zijn de zinnen van vrouwelijke personages namelijk lange tijd minder serieus, minder ironisch, minder literair overgekomen dan die van mannelijke personages. Iedereen heeft van jongs af aan veel vaker boeiende mannen in de literatuur voorbij zien komen dan boeiende vrouwen, met als gevolg dat iedereen onbewust en sluipenderwijs mannen in de literatuur een rijker gevoelsleven is gaan toedichten dan vrouwen – en vermoedelijk ook buiten de literatuur, voegen wij daar voorzichtig aan toe.

Dat is nogal wat.

Fix het seksisme in de literatuur luidt de ondertitel van het Fixdit-manifest, een boekje uit 2022 dat behalve het eigenlijke manifest ook een flink aantal prikkelende essays bevat. Seksisme fixen is nogal een opdracht, maar *Filter* neemt de handschoen graag op – ook omdat de rol van de vertalers, toch ook actief in het letterenveld, in het manifest onderbelicht bleef. Er worden tal van schrijfsters genoemd, ook buitenlandse, maar wie er achter die vertalingen schuilgingen werd niet vermeld.

Zijn dat zelf ook vrouwen geweest? Doet dat ertoe? Hoe liggen de verhoudingen eigenlijk in ons veld? Er wordt vaak gezegd dat er meer vrouwelijke dan mannelijke vertalers zijn, maar is het prestige evenredig verdeeld? Dat vraagt ook vertaler Els de Roon Hertoge zich af in een *NRC*-artikel van Josephine Rombouts over Wils Huisman (1914-1979), ‘de vertaalster zonder armen’. ‘Mannen durven meer en profileren zich beter,’ zegt De Roon Hertoge, om daar nog aan toe te voegen dat ze niet weet ‘of dat komt omdat het mannen zijn, ik denk ook weleens dat het aan mijn eigen karakter ligt’.

Of misschien dénken we wel dat zulk zelfverzekerd gedrag ‘nu eenmaal’ beter bij mannen past dan bij vrouwen.

Filter besloot een nummer te wijden aan de vrouw, of liever, aan de vrouw als opgeschorte categorie, want we gunnen haar de vrijheid die ze ervoer toen ze de *male gaze* op het witte doek doorbroken zag worden en willen haar niet op onze beurt vastpinnen, inkaderen of gevangen zetten. Vandaar de asterisk in de titel *Vrouwen**, ontleend aan een tentoonstelling in Museum Arnhem. *How Dare You Make Me Feel This Way* heette de expositie en met de asterisk werd aangeduid dat de makers de betekenis van ‘vrouw’ wilden ‘opschorten’ en ‘oneindig uitvouwen’: ‘Vrouw hoeft niet één iets te zijn, of in één vorm of identiteit te verschijnen.’

We spreken ons in dit nummer uit voor de vrouw in en/of achter de vertaling en voor eenieder die zich niet herkent in de *male* achter de *male gaze*. Laten we daarbij opmerken dat we niet tegen de heteroseksuele witte cisgender man zélf zijn die doorgaans achter de *male gaze* wordt gezocht. Het gaat om de alomtegenwoordigheid van zijn blik, daar mag wel wat aan worden gemorreld. Nog altijd geldt de mannelijke blik als min of meer universeel, neutraal bijna, terwijl wij vertalers weten dat er niet zoiets als een neutrale blik bestaat. Bovendien is er

in een vertaling per definitie een tweede blik aanwezig, die zich in principe naar de eerste zal voegen, maar die zich er ook tegen kan verzetten. Vertalers hebben immers invloed op de stem van een ander. Daarom wil *Filter* onderzoeken wat vertalers kunnen doen om de mannelijke blik te doorbreken, om meer perspectieven te tonen en mensen een stem te geven die zich niet door die blik vertegenwoordigd voelen. Dat leverde een brede waaier op aan artikelen rond vrouwen en vertaling, beide in de ruimste zin van het woord.